

Erik Ryding

Omoralska helgon

I *Filosofisk tidskrift* 1987:1 skrev Ingmar Persson: "Från min universalistiska ståndpunkt är det lika felaktigt att gynna en annan på ens egen bekostnad därför att han är *en annan* som det är att gynna sig själv, därför att man är *sig själv*. (s 24).

Jag anmärkte mot detta, att en sådan uppfattning leder till konflikt med djupt rotade intuitioner. Den som själv svälter för att ge andra att äta, skulle bli klandervärd likaväl som den som frossar, medan andra svälter, och den som tar sig mer än sin andel av ett farligt eller obehagligt arbete, skulle uppträda omoraliskt likaväl som den som smiter undan och låter andra bära bördan (FT 1987:3 s 16).

I sitt svar dekretarar Persson att det är rena "karikeringen" att tillvita universalitetsidén sådana konsekvenser. Exemplet är, får man vidare veta, ett demagogiskt tjuvnyp och persuasivt tillrättalagda (FT 1989:1 s 27). Tyvärr nöjer sig Persson med invektiven utan att tillfoga något argument, och denna något primitiva debatteknik gör att jag inte vet, på vilka grunder han utdömer mina exempel. Berättelser om beteende av det angivna slaget saknas ju ingalunda; lättast kanske man finner dem i helgonbiografier. De heliga männen och kvinnorna åtar sig frivilligt arbete av lägsta och mest riskfyllda slag, inte för att de anser sig ha några egenskaper, som gör dem speciellt förtjänta av eller lämpade för sådana sysslor, utan för att kuva egoismen eller för att de älskar sin nästa mer än sig själva. Åtminstone uppfattas deras motiv så av omgivningen, och det viktiga är ju vad de som värdesätter beteendet anser. Det är alltså den numeriska identiteten, som bestämmer deras beteende, och därmed tycks det av Perssons tes följa att de uppträder omoraliskt. De missgynnar ju sig själva "därför att de är sig själva".

Persson menar emellertid att en "artikulerad invändning" mot hans teori måste utgå från någonting i stil med en av honom konstruerad historia om ett par tvillingar av vilka den ene, Kreti kallad, frivilligt svälter ihjäl för att den andre skall kunna äta så mycket han vill av deras matförråd, som vid jämn fördelning skulle räckt till att hålla båda vid liv. Hur man i allmänhet skulle bedöma Kretis handlingssätt vet jag inte, men det bör påpekas att jag (i motsats till Persson) inte har framställt någon uni-

versiell sats utan endast hävdad att det finns fall, då tesen att det är moraliskt fel att missgynna sig själv, har intuitivt oacceptabla konsekvenser. Och detta kan ju vara riktigt, även om det går att uppfinna situationer, där en självupppoffring inte skulle väcka gillande.

Persson känner också behov att gardera sig mot möjligheten att anti-egoistiska handlingar (om jag får införa den termen) uppskattas även när de framställs i av honom valda exempel ("sakligt återgivna exempel"). Han skriver: "Givet att de flesta människor är egoister, är det lättbegripligt att det som motvikt ... uppstått en praxis att berömma irrationella altruister (dvs personer som sätter andras intresse före sina egna) (FT 1989:1 s 27). Man skulle alltså av någon sorts pedagogiska skäl ha börjat berömma dem som begår ett moraliskt fel, emedan det motsatta felet är vanligare: berömma dem som kör i det vänstra diket, eftersom fler kör i det högra. Förklaringen förefaller mig föga övertygande, särskilt som anti-egoistiska handlingar åtminstone i många fall tillmätas högre moraliskt värde än den blotta pliktuppfyllelsen.

Skälet till Perssons deprecering av dem är universaliserbarhetskravet: Att det är fel att missgynna sig själv för att man är sig själv utgör enligt honom ett korallarium till tesen att moraliska principer måste vara eller kunna göras universella. Emellertid kan även generella normer ta hänsyn till numerisk identitet och disparitet. En norm skulle t ex kunna föreskriva att man vid konflikt mellan ens egna och andras intressen bör vara villig att låta de egna ge vika, om de inte är mycket starkare än de motstående. Visserligen har vi inte i vår kulturkrets någon allmänt accepterad regel med detta innehåll (om man låter "bör" implicera att det är klandervärt att bryta mot den). Men normen är fullt tänkbar - kanske är den godtagen i en del religiösa kretsar; och vi har en värdering, som säger att det är förtjänstfullt att handla efter den, om motivet till eftergivenheten inte är feighet eller lättja.

Inför Perssons slutkläm står jag frågande. Han skriver: "Så vad Ryding än må inbilla sig, hans benägenhet att ägna mer tid åt att kritisera andras tankar än att utveckla sina egna ... är inte moraliskt överkvalificerad". Jag har inte kunnat komma på någon annan tolkning än att han vill underrätta mig om att jag har fel, ifall jag tror att han är en så fruktansvärd debattör, att det är en heroisk handling att våga opponera sig mot honom. Om detta är meningen, instämmer jag helt. □